

פוליטיקה מעל החוק: המתקפה על ארגוני זכויות האדם

בחודש האחרון, על רקע דו"ח ועדת גולדסטון, החלה מתקפה חסרת תקדים נגד הקרן החדשה לישראל וארגוני זכויות אדם הפועלים בישראל. למתקפה היו שותפים שרים, חברי כנסת, עיתונאים בכירים ועמותות שעיקר פעילותן מתמקדת בהשרשת הכיבוש. המצב הידרדר עד כדי כך שהכנסת דנה בהקמת ועדת חקירה פרלמנטרית, שתחקור את פעילותם של ארגוני זכויות האדם. בפני הכנסת גם מונחת היום הצעת חקיקה, שתכליתה הגבלת תרומות חוץ לארגונים אלה. מהו פשר המתקפה הזאת? נכון שהיא החלה על רקע דו"ח גולדסטון, אבל רוב ארגוני זכויות האדם המובילים בישראל עסקו מאז ומתמיד בדיווח לוועדות האו"ם על הפרות זכויות אדם. משרד החוץ, באמצעות פרקליטות המדינה, מגיש כמעט באופן קבוע את תגובותיו לדו"חות אלה ומופיע בפני ועדות האו"ם. בעבר היו דו"חות לא פחות ביקורתיים מגולדסטון כמו דו"חות מטעם האו"ם בעקבות מבצע "חומת מגן". לכן אי אפשר להסביר מתקפה זאת אך ורק כתגובה לדו"ח גולדסטון.

במישור המוסדי החלה, במחצית השנייה של העשור הקודם, מתקפה פוליטית על מערכת המשפט בהנהגתו של שר המשפטים. ביסוד ההתקפה עמדה תורה, שאלה טיעוניה העיקריים: הפוליטיקה צריכה להיות משוחררת ממגבלות שלטון החוק, ולכן אסור ליועצים המשפטיים להפריע בשם החוק בהחלטות הממונים עליהם, יש להגביל את הביקורת השיפוטית הן על חוקי הכנסת והן על סוגים שונים של החלטות ממשלתיות, המערכת הפוליטית אמורה להיות הדומיננטית במינוי שופטים ועוד. חלק מבכירי האקדמיה הצטרפו ותמכו בקריאות אלו. תורה זו הניבה פרי והובילה להשתלטותה של ישראל ביתנו על רשויות אכיפת החוק: שר המשפטים מונה לתפקידו בהסכמת יו"ר המפלגה אביגדור ליברמן, יו"ר ועדת החוקה בכנסת הוא איש ישראל ביתנו וכך גם השר לביטחון פנים, הממונה על המשטרה. לכך יש להוסיף כי נציג המפלגה הימנית הקיצונית ביותר, האיחוד הלאומי, נבחר כחבר בוועדה למינוי שופטים. בנוסף, החלה תופעה לא מקרית ההולכת וגוברת של אי יישום פסקי דין על ידי הרשויות.

כך נוצר מצב לפיו, נורמות משפטיות הן, לכל היותר, בבחינת המלצות לא מחייבות. במהלך מבצע עופרת יצוקה ולאחריו, פנו הארגונים ליועץ המשפטי לממשלה לחקור את החשדות לביצוע עבירות בניגוד לדיני מלחמה. פניותיהם נתקלו בזלזול ונדחו. גם פניות קודמות לפצ"ר לא טופלו. המתקפה הפוליטית על בג"ץ יצרה את ההרתעה. עתירות המונחות יותר משלוש שנים בפני בג"ץ נגד מדיניות אי פתיחת חקירות פליליות בעניין הרג פלסטינים, טרם הוכרעו. וכנראה, מדיניות זו של בג"ץ השפיעה גם על הגשת עתירות מטעם ארגוני זכויות האדם. מספר העתירות העקרוניות המוגשות לאחרונה בפני בג"ץ הולך ויורד באופן משמעותי על אף העלייה הגדולה בהפרת זכויות האדם.

במצב פוליטי זה ניתן, יותר מבעבר, הכשר לתפיסה הדוגלת בשחרור הפוליטיקה מהחוק. שורשיה של קונספציה זו עמוקים והם מגיעים עד לתחילת העשור האחרון. צמיחתם החלה עם בניית חומת ההפרדה, בניגוד למשפט הבינלאומי, ונמשכה עם סגירת התיקים הנוגעים להרג הצעירים הערבים

באוקטובר 2000 בניגוד להמלצות ועדת אור; חקיקת חוקים גזעניים כמו החוק המגביל איחוד משפחות על רקע שייכות לאומית; הסתה נגד האזרחים הערבים בעקבות פרסום מסמכי החזון; הריסת בתים בירושלים לפי תקנות ההגנה המנדטוריות; והמצור על עזה המטיל ענישה קולקטיבית על תושביה בניגוד למשפט הבינלאומי.

לכן, השתרשותה של הקונספציה הדורשת את שחרור הפוליטיקה מהחוק, היא שמסבירה את המתקפה על ארגוני זכויות האדם. הביקורת שהארגונים שבים ומשמיעים נתפסת כהפרעה בלתי נסבלת לפוליטיקה, מפני שתביעתם היא להכפיף את הפוליטיקה לשלטון החוק. דו"ח גולדסטון הוא בדיוק על היחס בין הכוח והמשפט. מציאות פוליטית זו, מחייבת, על כן, את ארגוני זכויות האדם, יותר מאי פעם בעבר, להמשיך ולדרוש את אכיפתן של נורמות המשפט הבינלאומי בדבר זכויות האדם.